

Ο εορτασμός του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά και της Θ' Οικουμενικής Συνόδου στον Πειραιά

[Μητροπολιτικό Έργο](#) / [Ι.Μ. Πειραιώς](#)

Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης [Πειραιώς](#) κ. Σεραφείμ ιερούργησε στον Ιερό Ναό Αγίου Νείλου [Πειραιώς](#) κατά την Β΄ Κυριακή Νηστειών, 31 Μαρτίου 2024, τιμώντας την εόρτιο μνήμη του εν [Αγίοις Πατρός ημών Γρηγορίου Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης του Παλαμά](#) και τους θεοφόρους Πατέρες της Ενάτης [Οικουμενικής Συνόδου](#).

[Δείτε πλούσιο φωτογραφικό υλικό στο άλμπουμ:](#)

Οι Ορθόδοξοι δεν παύουμε την αρίθμηση των Οικουμενικών Συνόδων στην Ζ΄ (7η) Αγία και Οικουμενική Σύνοδο του έτους 787 μ.Χ. κατά των αιρετικών και χριστιανοκατηγόρων εικονομάχων, αλλά αριθμούμε ως Αγίες και Οικουμενικές άλλες δύο Συνόδους : α) την επί Μεγάλου Φωτίου Σύνοδο των ετών 879-880 μ.Χ., η οποία είναι η Η΄ (8η) Αγία Οικουμενική Σύνοδος και β) την επί αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, Σύνοδο του έτους 1351 μ.Χ., η οποία είναι η Θ΄ (9η) Αγία Οικουμενική Σύνοδος.

Η Θ' (9η) Οικουμενική Σύνοδος συνεκλήθη στις 28 Μαΐου 1351 από τον αυτοκράτορα Ιωάννη Καντακουζηνό και τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κάλλιστο στα ανάκτορα των Βλαχερνών, στο Αλεξιανό τρίκλινο. Έλαβαν μέρος ο αυτοκράτορας Ιωάννης Καντακουζηνός, ως πρόεδρος, ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κάλλιστος, εικοσιπέντε μητροπολίτες, που είχαν τη σύμφωνη γνώμη άλλων τριών, επτά επίσκοποι, ο σεβαστοκράτορας Μανουήλ Ασάνης, ο Ανδρόνικος Ασάνης, τα μέλη της Συγκλήτου, πολλοί άρχοντες, ηγούμενοι, αρχιμανδρίτες, ιερείς, μοναχοί και πολλοί λαϊκοί. Κλήθηκε, επίσης, να πάρει μέρος και ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, όχι βέβαια με την ιδιότητα του κατηγορουμένου, αλλά τα βέλη όλων των αντιπάλων στρέφονταν κυρίως εναντίον του, γι' αυτόν τον λόγο ανέλαβε με προτροπή του Αυτοκράτορα και της Συνόδου το βάρος του αγώνος εναντίον των αιρετικών Ακινδυνιστών.

Η Σύνοδος, ύστερα από σοβαρή, προσεκτική, ψύχραιμη και σε βάθος μελέτη, κατεδίκασε και αναθεμάτισε τους αιρετικούς Βαρλαάμ Καλαβρό και Γρηγόριο Ακίνδυνο, αναγνώρισε την διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά ως διδασκαλία της Εκκλησίας, και εξέδωσε την απόφασή Της, τεκμηριώνοντάς την με πλήθος Πατερικών μαρτυριών, σύμφωνα με την οποία: α) υπάρχει διάκριση ανάμεσα στην θεία ουσία και την θεία ενέργεια, β) η θεία ενέργεια είναι άκτιστη, γ) δεν προκύπτει καμμιά σύνθεση στον Θεό από αυτό, δ) η θεία και άκτιστη ενέργεια προσαγορεύεται από τους αγίους Θεότης, ε) ο Θεός υπέρκειται κατ' ουσίαν της θείας ενεργείας και στ) κάθε δημιουργήμα μετέχει στην ενέργεια του Θεού και όχι στην ουσία Του .

Η Σύνοδος του 1351 μ.Χ. έχει όλα τα χαρακτηριστικά της Οικουμενικής Συνόδου και μπορεί να χαρακτηριστεί ως Θ' (9η) Οικουμενική Σύνοδος. Διασώζει όλα τα εξωτερικά και εσωτερικά στοιχεία της Οικουμενικής Συνόδου διότι α) συνεκλήθη από τον αυτοκράτορα Ιωάννη Καντακουζηνό, β) είχε ως αντικείμενο σπουδαίο θέμα, στο οποίο συγκεφαλαιώνεται όλη η ορθόδοξη θεολογία και πνευματικότητα, και στο οποίο συγκρούονται δύο παραδόσεις, η ορθόδοξη και η φραγκολατινική, γ) ασχολήθηκε με σοβαρό δογματικό θέμα, το οποίο είναι συνέχεια των θεμάτων, που απασχόλησαν την αρχαία Εκκλησία. Τον 4ο αιώνα οι άγιοι Πατέρες αντιμετώπισαν την αίρεση του Αρείου, ο οποίος έλεγε ότι ο Λόγος του Θεού είναι κτίσμα. Και η Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως του έτους 1351 μ.Χ. αντιμετώπισε την αίρεση του Βαρλαάμ, ο οποίος έλεγε ότι η ενέργεια του Θεού είναι κτιστή. Επίσης, αφού η Σύνοδος αυτή ασχολήθηκε με το δόγμα περί των θείων ενεργειών, φέρεται ως συνέχεια της ΣΤ' (6ης) Αγίας και Οικουμενικής Συνόδου (680 μ.Χ.), η οποία απεφάνθη ότι ο Χριστός έχει δύο θελήσεις και δύο ενέργειες, θεία και ανθρώπινη, γεγονός που μνημονεύει ο Τόμος της Συνόδου του έτους 1351. Μάλιστα, οι

αιρετικοί, τους οποίους κατεδίκασε η Σύνοδος αυτή, όπως λέει ο Τόμος Της, είναι χειρότεροι των Μονοθελητών και των Μονενεργητών, τους οποίους κατεδίκασε η ΣΤ΄ (6η) Αγία και Οικουμενική Σύνοδος, δ) αποδέχθηκε τις αποφάσεις των προηγούμενων Συνόδων, ε) τεκμηρίωσε όλη την θεολογία των κειμένων της Αγίας Γραφής και την διδασκαλία όλων των αγίων Πατέρων της Εκκλησίας μας, στ) ο Τόμος της υπογράφηκε από όλους (Αυτοκράτορας Ιωάννης Καντακουζηνός, Πατριάρχης Κων/λεως Κάλλιστος, παριστάμενοι Συνοδικοί, Πατριάρχης Αλεξανδρείας Νήφων, Πατριάρχης Ιεροσολύμων Λάζαρος, υπέρ τους πενήντα Μητροπολίτες, Επίσκοποι, ο Ιωάννης Παλαιολόγος, ο Ματθαίος Καντακουζηνός) , ζ) στο «Συνοδικό της Ορθοδοξίας», που εκφράζει την συνείδηση της Εκκλησίας μας, για τη νίκη και τον θρίαμβο των Ορθοδόξων, οι άγιοι Πατέρες πρόσθεσαν και τα «Κατά Βαρλαάμ και Ακινδύνου κεφάλαια» της Συνόδου Αυτής, η) ανέπτυξε την διδασκαλία της ο θεούμενος πατήρ άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς. Την αυθεντία των Οικουμενικών Συνόδων, όπως και των άλλων Συνόδων, προσδίδουν κυρίως οι θεούμενοι και θεοφόροι άγιοι Πατέρες, οι οποίοι τις συγκροτούν.

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούν οι κύριες ιδέες του από τη Δύση ελθόντος Βαρλαάμ Καλαβρού, την καταδίκη των οποίων επεκύρωσε η εν Κων/λει Σύνοδος του 1351, σε αντιπαράθεση με την Ορθόδοξη διδασκαλία, για να φανεί η Σύνοδος αυτή ως Οικουμενική.

A) Η αποδεικτική και η διαλεκτική μέθοδος

Ο φιλόσοφος Βαρλαάμ στα θεολογικά δόγματα και θέματα δεν χρησιμοποιούσε αποδείξεις από την Αγία Γραφή και τους αγίους Πατέρες της Εκκλησίας, αλλά από τον ανθρώπινο συλλογισμό, την λογική. Η μέθοδος αυτή ήταν γνωστή στον Βαρλαάμ από την Δύση, αφού αποτελεί το θεμέλιο της σχολαστικής «θεολογίας» του Ι. Αυγουστίνου και του Θωμά Ακινάτη, και συνοψίζεται στο ρητό «πιστεύω, για να κατανοήσω». Σύμφωνα με την αρχή αυτή, πρώτα δέχεται κανείς τα δόγματα και έπειτα με την διάνοιά του, οπλισμένη με την φιλοσοφία, εμβαθύνει σ'αυτά και ανακαλύπτει νέα δόγματα, όπως οι αιρετικοί παπικοί την αίρεση του Filioque.

Τον τρόπο αυτόν σκέψεως και ενεργείας του Βαρλαάμ τον πρόσεξε ιδιαίτερα ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς. Ο άγιος χρησιμοποιούσε την αποδεικτική μέθοδο, δηλ. εισέφερε στα θεολογικά θέματα αποδείξεις από την Αγία Γραφή και την Παράδοση της Εκκλησίας. Ενώ ο Βαρλαάμ χρησιμοποιούσε την διαλεκτική μέθοδο, η οποία στηρίζεται στη δύναμη της λογικής, στον ορθολογισμό και κατέληγε σε πιθανότητες. Στα θεία πρέπει να εφαρμόζεται η αποδεικτική μέθοδος, η οποία στηρίζεται στην αυθεντία της Αγίας Γραφής και των Αγίων Πατέρων της Εκκλησίας, και βοηθητικώς μόνο να χρησιμοποιούμε την λογική και τους φιλοσόφους. Ο Βαρλαάμ έκανε ακριβώς το αντίθετο. Ο βαρλααμισμός, για την

γνώση του Θεού, προϋποθέτει την φιλοσοφία και την γυμνασμένη και ισχυρή λογική. Όμως, κατά την Ορθόδοξη διδασκαλία, την οποία εξέφρασε ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, την γνώση του Θεού την αποκτούμε με τη μελέτη της Αγίας Γραφής, της ζωής και της διδασκαλίας των αγίων Πατέρων και κυρίως με το βίωμα της μετανοίας μέσα στην Εκκλησία.

Β) Η φιλοσοφία

Ο Βαρλαάμ έδινε στη φιλοσοφία λυτρωτικό χαρακτήρα και θεωρούσε την γνώση της ως αναγκαίο συμπλήρωμα της θείας Αποκαλύψεως. Οι φιλόσοφοι, για τον Βαρλαάμ, ήταν όπως οι άγιοι Προφήτες και οι Απόστολοι, αφού τους φιλοσόφους τους χαρακτήριζε ως θείους και φωτισμένους από τον Θεό.

Όμως, ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στα συγγράμματά του «Υπέρ των ιερών ησυχάζόντων» απέκλεισε την φιλοσοφία ως ανίσχυρη να διεισδύσει στον χώρο της γνώσεως του Θεού και την περιόρισε ως χρήσιμη μόνο για τα κτιστά .

Γ) Η ευχή του Ιησού

Ο Βαρλαάμ επιτέθηκε ακόμη και εναντίον της ευχής του Ιησού, δηλ. του «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησον με τον αμαρτωλόν». Η χρήση της ψυχοσωματικής μεθόδου στην προσευχή από τους ησυχαστές θεωρήθηκε από τον Βαρλαάμ ως απόπειρα ανατροπής των μυστηρίων και ως διδασκαλία άγνωστη στους Πατέρες. Γι' αυτό κατηγορούσε τους μοναχούς ως Βογομίλους και Μασσαλιανούς, επειδή χρησιμοποιούσαν μία ευχή, όπως εκείνοι (οι Μασσαλιανοί) χρησιμοποιούσαν μόνο μία ευχή, την Κυριακή προσευχή. Επίσης, τους κατηγορούσε ότι αρνούνται την Θεότητα του Χριστού, επειδή στην «ευχή του Ιησού» ο Χριστός ονομάζεται απλώς Υιός του Θεού και όχι Θεός.

Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς μαζί με άλλους μοναχούς απέδειξαν α) την αγιογραφική και πατερική θεμελίωση της προσευχής του Ιησού, β) ότι δεν χρησιμοποιούσαν μόνο μία ευχή, όπως οι Μασσαλιανοί, αλλά και όλες τις άλλες εκκλησιαστικές ευχές και γ) ότι η φράση «Υιέ Θεού» δεν απέκλειε την πίστη στη Θεότητα του Χριστού .

Δ) Το Θαβώριο Φως

Ο Βαρλαάμ υποστήριζε ότι το Φως της Θείας Μεταμορφώσεως είναι κτιστό. Δεν είναι απρόσιτο, ούτε αληθινό φως της θεότητας, αλλά κατώτερο από τους αγγέλους και από αυτή την ανθρώπινη νόηση, τα νοήματα και τα νοούμενα. Είναι δηλ. φως υλικό, που άλλοτε γινόταν ορατό με τις αισθήσεις και άλλοτε διαλυόταν και κατέληγε στο «μη είναι», διότι ήταν φθαρτό και πεπερασμένο.

Σ' αυτή την αίρεση, ότι δηλ. το Θαβώριο Φως είναι κτιστό, οδηγήθηκε ο Βαρλαάμ, επειδή ταύτιζε την άκτιστη ουσία του Θεού με τις άκτιστες ενέργειές Του και επειδή απέδιδε στον Θεό κτιστές ενέργειες. Ο Βαρλαάμ δεν δεχόταν άκτιστες ενέργειες στον Θεό. Πίστευε ότι ο Θεός είναι ουσία απρόσιτη και δεν επικοινωνεί προσωπικά με τον άνθρωπο. Ενεργεί στον κόσμο όχι άμεσα, αλλά έμμεσα, με κτιστές ενέργειες. Γι' αυτόν η Θεία Χάρις είναι μέγεθος κτιστό, που το δημιουργεί ο Θεός, για να σώσει τον άνθρωπο. Κτιστή είναι, επίσης, η Χάρις των Μυστηρίων, όπως κτιστό είναι και το Θαβώριον Φως της Μεταμορφώσεως του Χριστού.

Οι απόψεις, όμως, αυτές του Βαρλαάμ για το Θείο Φως είναι κακόδοξες και αντίθετες με την διδασκαλία των αγίων. Με αναφορά πλήθους πατερικών χωρίων ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς και άλλοι μοναχοί απέδειξαν ότι το Φως της Θείας Μεταμορφώσεως δεν είναι υλικό και πεπερασμένο, δεν είναι εξωτερική δόξα του σώματος, αλλά δόξα και λαμπρότητα της υποστατικά ενωμένης με το σώμα θεότητας. Δεν είναι ακόμη το Φως η ουσία του Θεού, που είναι αθέατη και αμέθεκτη, αλλά ενέργεια και Χάρις του Θεού, προσιτή και μεθεκτή από τους αξίους. Σύμφωνα με την Σύνοδο του 1351, που είναι η Θ' (9η) Αγία και Οικουμενική Σύνοδος, «άκτιστόν εστι το Φως της του Κυρίου Μεταμορφώσεως και ουκ έστι τούτο η ουσία του Θεού». Επίσης, σύμφωνα με το Συνοδικό της Ορθοδοξίας, το Φως, που έλαμψε κατά τη Μεταμόρφωση του Κυρίου δεν είναι ούτε κτίσμα ούτε ουσία του Θεού, αλλά άκτιστη και φυσική Χάρις και έλλαμψη και ενέργεια, που πάντοτε προέρχεται χωρίστως από την θεία ουσία.

Στην Ορθόδοξη θεολογία υπάρχει διάκριση μεταξύ ακτίστου ουσίας του Θεού και ακτίστων ενεργειών Του. Με την ουσία, βέβαια, του Θεού, η οποία είναι παντελώς ακατάληπτη και ανέκφραστη, ο πιστός δεν μπορεί να έλθει σε κοινωνία. Επικοινωνεί, όμως, και μετέχει των θείων ενεργειών Του. Αυτές, όπως και η θεία ουσία, είναι άκτιστες και αδημιούργητες. Είναι δηλ. κάτι άλλο από την θεία ουσία, αλλά όχι κάτι άλλο από την Θεότητα. Ο πιστός, με τη μετάνοια, την άσκηση, την προσευχή και τη συμμετοχή του στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, κοινωνεί με τις άκτιστες θείες ενέργειες και γίνεται «θείας φύσεως κοινωνός». Δηλ. με τις άκτιστες θείες ενέργειες και κατά το μέτρο του πνευματικού του αγώνα καθαρίζεται η καρδιά του από τα πάθη, φωτίζεται ο νούς και αξιώνεται να «δεί», θεάται, με τρόπο μυστικό και απόρρητο, τη θεία δόξα, το άκτιστο Φως. Αυτή είναι

η ησυχαστική παράδοση της Εκκλησίας μας .

Ο Βαρλαάμ, επίσης, θεωρούσε ότι οι άγιοι Απόστολοι ήταν ατελείς σ' εκείνη την υπέρτατη θεωρία της Μεταμορφώσεως, εξαιτίας του φόβου, που δοκίμασαν, όταν οι Προφήτες Μωϋσής και Ηλίας εισήλθαν στη νεφέλη.

Σύμφωνα, όμως, με την Σύνοδο της Κων/λεως του 1351 και όπως εξηγούν οι άγιοι Πατέρες, αυτός ο φόβος, που ήταν στενά συνδεδεμένος με την χαρά, δεν ήταν δουλικός, ώστε να κολασθούν και να λυπηθούν οι Απόστολοι, αλλά υϊικός και των τελείων. Γιατί, υπάρχει ο εισαγωγικός φόβος και ο φόβος των τελείων. Εδώ πρόκειται για χαρά, σεβασμό, προσκύνηση του μεγάλου μυστηρίου, του οποίου αξιώθηκαν να γίνουν θεατές .

Ε) Η κατά Χάριν θέωση

Όλα τα παραπάνω έχουν σωτηριολογικές προεκτάσεις και συνέπειες, δηλ. έχουν άρρηκτη σχέση με την σωτηρία και τη ζωή του Ορθόδοξου Χριστιανού. Γιατί, αν η θεία Χάρις είναι κτιστή, ο άνθρωπος δεν μπορεί να φθάσει στον αγιασμό και την κατά Χάριν θέωση. Και αυτό επειδή, απλούστατα, ένα κτίσμα – κτιστή ενέργεια (Χάρις) – δεν είναι δυνατόν να σώσει, να λυτρώσει και να θεώσει άλλο κτίσμα, τον άνθρωπο. Έτσι, ο Βαρλαάμ και οι Δυτικοί δεν ομιλούν περί της κατά Χάριν θεώσεως ως σκοπού της ζωής του ανθρώπου, αλλά μόνον περί της ηθικής τελειώσεώς του. Ότι δηλ. οφείλουμε να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι ηθικά (ευσεβισμός), όχι, όμως, κατά Χάριν θεοί. Κατά συνέπεια, η Εκκλησία δεν μπορεί να είναι κοινωνία θεώσεως, αλλά ίδρυμα, που παρέχει στους ανθρώπους την δικαίωση κατά ένα ουμανιστικό (ανθρωπιστικό), νομικιστικό και δικανικό τρόπο διά μέσου της κτιστής χάριτος. Σε τελική ανάλυση δηλαδή καταλύεται η ίδια η αλήθεια της Εκκλησίας ως πραγματικότητα θεανθρωπίνης κοινωνίας . Η Ορθόδοξη, όμως, εμπειρία και το Ορθόδοξο βίωμα μιλά για κατά Χάριν θέωση του ανθρώπου, για εξαγιασμό και για κοινωνία θεώσεως, η οποία αρχίζει ως αρραβώνας του Πνεύματος από την παρούσα ζωή και συνεχίζεται ατελεύτητα ως γάμος στην επουράνιο Βασιλεία του Θεού.

Για τις ταραχές που προκάλεσε ο Βαρλαάμ κατά των Ησυχαστών, συνήλθε στην Κων/λη η Σύνοδος του Ιουνίου του 1341, η οποία τον καταδίκασε. Επίσης, τον Αύγουστο του 1341 και τον Φεβρουάριο του 1347 συνήλθαν ακόμη δύο Σύνοδοι στην Κων/λη, οι οποίες κατεδίκασαν τους ομόφρονες διαδόχους του Βαρλαάμ, Γρηγόριο Ακίνδυνο και Ιωάννη Καλέκα Πατριάρχη Κων/λεως. Η Θ' (9η) Αγία και Οικουμενική Σύνοδος του 1351 επεκύρωσε τις αποφάσεις των δύο προηγούμενων Συνόδων. Τέλος, τον Απρίλιο του 1368 συνήλθε η τελική Σύνοδος στην Κων/λη, η οποία αναθεμάτισε και καθήρεσε τους αιρετικούς Πρόχορο και Δημήτριο Κυδώνη,

Νικηφόρο Γρηγορά και Γεώργιο Λαπίθη, οι οποίοι είχαν την ίδια νόσο με τον Βαρλαάμ και τον Ακίνδυνο, επεκύρωσε τον Συνοδικό Τόμο της Θ΄ (9ης) Αγίας και Οικουμενικής Συνόδου του 1351 και κατέταξε τον Γρηγόριο Παλαμά, Αρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης μεταξύ των αγίων της Εκκλησίας.

Το συμπέρασμα από όλα τα ανωτέρω είναι ότι η επί αγίου Γρηγορίου του Παλαμά Σύνοδος του 1351 μ.Χ. είναι όντως η Θ΄ (9η) Αγία και Οικουμενική Σύνοδος της Μιάς, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας και έτσι έχει περάσει στην αλάνθαστη συνείδηση του πληρώματος της Εκκλησίας.